

FOLKSAGANS KVINNOBILDER VI:

Kvinnan som blev spindel

av Marie-Louise von Franz

I en serie artiklar har Marie-Louise von Franz diskuterat några folksagor som hon menar speglar typiskt kvinnliga problem och beteendemönster. Vi har lyckats få fram ytterligare ett avsnitt från den föreläsningsserie hon höll vid C G Jung-institutet i Zürich. De tidigare avsnitten i denna serie hittar du på CJP:s hemsida www.cjp.se.

Marie-Louise von Franz (1915-1998), under många år en av C G Jungs närmaste medarbetare, höll många föreläsningar vid CG Jung-institutet i Zürich som har blivit klassiska. Denna artikel är en redigerad version av anteckningar från en föreläsning hon höll 1959.

Här följer en eskimåsa upptecknad av Knud Rasmussen och återgiven i Schmucker: Die Gabe des Adlers, s.121 ff. I stora drag låter den så här:

Det var en gång en man och en kvinna som hade en dotter. De hade kunnat leva lyckliga om inte dottern hyst ett sådant förakt för män. Hennes far ville att hon skulle gifta sig men det nekade hon att göra. Många unga män friade till henne eftersom hon var en vacker flicka. Hennes far tog ibland med sig unga män hem på kvällarna för att de skulle lära känna flickan. Men ingenting hjälpte. Bara man talade om en man blev flickan arg, och om någon kom hem till dem gick hon ensam bort.

En gång sade hennes far till henne att han inte tog män till huset för att göra henne ledsen, men hon måste tänka på att de inte hade någon son, hon var ju enda barnet. Snart skulle både han och modern vara gamla och om några år skulle han inte längre kunna skaffa dem mat och kläder. Vem skulle hjälpa dem på ålderns höst när de inte hade någon svärson?

Hans ord gjorde flickan ledsen. Hon vandrade ut över de vita vidderna och de låga kullarna. Plötsligt hoppade det

upp ett huvud ur marken, ett huvud utan kropp, men ansiktet var ett ungt, vackert mansansikte. Den unge mannen log mot flickan och sade: "Du vill inte ha någon man, men jag har kommit för att hämta dig, och du skall veta att jag hör till ett stort och mäktigt släkte."

För första gången i livet kände sig flickan lycklig tillsammans med en ung man. Hon lyfte upp huvudet, svepte in det i sin päls och bar hem det när mörkret fallit. Hon lade det vackra huvudet bredvid sin sovplats, kröp ner i bädden och talade glatt och lyckligt med främlingen. Hon älskade honom för att han inte var som andra män. Hennes far vaknade och hörde viskningar och tyst skratt från dotterns bädd, men kunde inte förstå hur det kom sig. Nästa natt var det likadant och fadern kände sig nöjd, för nu visste han att de äntligen fått en svärson och jägare i huset.

Från och med nu var flickan alltid glad. Förr hade hon hållit sig borta från byn för att inte behöva träffa män, och nu höll hon sig hemma för att hon inte ville gå upp ur sängen. Men modern och fadern undrade mycket varför de aldrig såg sin svärson.

En gång när dottern gått ut hände det sig att fadern lyfte på hennes pälsställe för att se vem som höll dottern sällskap på natten. När han fann det vackra huvudet där blev han rasande. Han tog ett spett och stack ut ett öga i den unge mannens ansikte, kastade huvudet på avfallshögen och skrek: "Jag har inte bruk för en son utan kropp, som inte kan jaga åt oss när vi blir gamla!" Huvudet rullade iväg, längre och längre bort över vidderna och försvann till slut i havet. Det lämnade ett blodigt spår efter sig.

Hela natten som kom hörde föräldrarna gråt och suckar och nästa morgon frågade

dottern var hennes make var. Fader sade att han inte ville ha en svärson som inte var dem till nytta. "Du talar dåraktigt och har handlat utan förstånd," svarade dottern. "Han var en kunnig man och ingen vanlig människa. Och nu går jag bort från er."

Flickan gick sin väg och hon följde blodspåret som förde rakt ner till havet. Hon ville kasta sig i vattnet, men hon förmådde det inte, ty vågorna var hårda som trä. Då vände hon sig mot land och började söka efter en vit lämmel, för hon visste att lämlar ägde trolldomskraft. Till slut lyckades hon fånga en och hon kastade den i havet. Genast delade sig vågorna, en väg öppnade sig och hon följde den ända till havets botten.

I fjärran såg hon ett litet hus. Hon tittade in genom fönstret och såg ett gammalt par med sin son. Sonen låg på en sovbank och hade nyligen förlorat ett öga. Flickan ropade: "Kom hit! Jag är här!"

Den unge mannen svarade att han inte ville komma ut för att hennes föräldrar föraktade honom. Fastän flickan försäkrade att hon aldrig skulle gå tillbaka till sina föräldrar, sade han att inte ville ha något med henne att göra. Flickan var mycket bedrövad. Utan att veta vad hon gjorde sprang hon tre gånger medsols runt huset. Då fick hon se två vägar. En förde rakt upp till jorden, den andra till himlen. Hon valde den väg som gick till himlen. Då mannen såg det ropade han att hon tagit fel väg och skulle vända om, att hon var på väg till himlen och aldrig skulle komma tillbaka. "Jag bryr mig inte om vart jag går," sade flickan, "när du inte vill vara hos mig längre."

Hennes ord gjorde mannen ledsen och han bad henne komma tillbaka. Men det var för sent. Hon försvann högre och

högre upp mot himlen tills han inte längre kunde se henne.

Flickan fortsatte att gå utan att veta vad hon gjorde. Hon kom till en plats som såg ut som ett lock med hål i. Men det var svårt att nå fram till hålet och hon visste inte hur hon skulle komma vidare. Till slut fattade hon mod, hoppade, fick tag på kanten och tog sig genom öppningen, och på nytt fann hon både luft, himmel och land. En bit bort låg en sjö, hon gick dit och satte sig ner för att invänta döden. Plötsligt hörde hon plasket från åror. Hon tittade upp och såg en man i en kajak. Allt omkring honom var av koppar – hans kajak, hans paddel, hans harpun. Flickan var alldeles tyst, hon vågade knappt andas. Hon hade gömt sig i högt gräs och trodde inte att han skulle kunna se henne där. Mannen sjöng:

*Kvinnans bröst lockar kajaken,
som glider över skimrande hav
Jag vill smeka den lena kinden.*

Sedan mannen sjungit sträckte han ena armen upp mot himlen och den andra ner mot havet. Då såg flickan att hon var bar på överkroppen och att hennes päls låg på den främmande mannens arm.

En gång till sjöng han sin sång, lyfte den ena armen och lät den andra peka neråt, och genast därpå fanns kvinnans kläder på hans uppsträckta arm. Flickan satt där alldeles naken. Hon skämdes och kunde inte förstå vad som hände. Tredje gången mannen sjöng samma sång förlorade hon medvetandet och vaknade upp i hans kajak. Han paddlade vidare, de talade med varandra och de kom snart fram till en plats där det låg två hus. Först låg ett stort hus och bakom det ett litet. Med sträng röst sade mannen: "Du måste gå in i det stora huset, inte i det lilla."

Flickan löd mannen och gick in i det stora och mannen paddlade bort. Inte en själ fanns i det stora huset, det var alldeles tomt. Men hon hade knappt kommit in förrän en liten kvinna kom inspringande. Hon hade konstiga kläder av sältarmar och hon uppmanade flickan att gå till det andra huset. Mannen som tagit dit henne var farlig och tänkte döda henne. Flickan skyndade sig till det lilla huset. Där satt en liten flicka på en sovbänk, hon bodde där tillsammans med den lilla kvinnan.

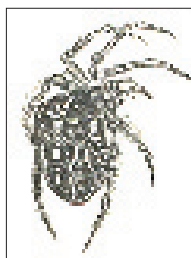
Flickan som sprungit bort från sin älskade tänkte inte många tankar. Ibland trodde hon att hon redan var död, men hon hörde vad de andra sade. Kvinnan kom fram till henne och viskade att hon var räddad för den här gången. Mannen som kommit med henne var ingen vanlig människa och ingen kunde värja sig mot honom. När han kom hem skulle han vara väldigt arg, eftersom hon lämnat hans hus. Men kvinnan skulle hjälpa henne. Hon gav flickan en liten skål vatten med fyra flytande små bitar valhud. När mannen kom skulle flickan gömma sig vid ingången och kasta valhudsbitarna i hans ansikte. Kvinnan hade sjungit en trollsång

över gåvan för att ge den kraft.

Strax därefter kom mannen i kajaken tillbaka. Han satte sig på stranden och ropade att hon lugnt skulle bli kvar i huset, han tänkte inte göra henne något ont. Sedan flög han i fågelgestalt fyra gånger runt huset och fortsatte därefter till det lilla huset. Där tog han upp sin pilbåge från marken, men ropade att han inte tänkte döda henne.

Flickan stod gömd vid dörren och kastade valhuden i hans ansikte. Han föll ner på marken, hjälplös och utan sin kraft. De tre kvinnorna gick in i hans hus. Det var månandens hus, och den som den lilla kvinnan i tarmkläderna oskadliggjort för ett tag var månens ande själv.

Mitt på husets golv låg ett skulderblad från en val. Kvinnorna sköt det åt sidan och då såg de jorden genom en öppning. Man kunde se människors

Araneus diadematus, korsspindel, hona.

boplatser och man kunde alldeles tydligt se människorna och höra hur de ropade efter saker de behövde. Många bad om valkött, andra om ett långt liv, ty månens ande var så mäktig att han kunde ge dem vad de bad om.

Flickan såg jordens länder och allt var som en dröm. Hon kunde inte förstå hur hon hamnat i allt detta som hon förut hört de gamla berätta om. Kanske var det just nu nymäne eftersom den lilla kvinnan i tarmkläder kunnat göra månens ande kraftlös. Och så länge som månen är svag, offerar människorna till den. De låter honom höra alla sina önskningar innan han pånytt blir den stora, kopparskimrande Fullmånen.

Flickan såg allt och fick hemlängtan, fast hon alldeles nyligen bara velat dö.

Kvinnan i sin tarmklädsel och hennes lilla kamrat greps av medlidande med henne. De ville hjälpa henne tillbaka till jorden. De tre kvinnorna flätade ett långt, långt rep av djursenor och när det var färdigt rullade de ihop det. Den äldre kvinnan sade: "Du måste blunda och låta dig falla, men i det ögonblick du berör jorden måste du genast öppna ögonen. Gör du inte det kan du aldrig mer bli en människa."

Flickan fäste repets ena ände i himlen, tog det upprullade senrepet och lät sig falla. Hon trodde vägen skulle var mycket lång, men hon kände mark under sina fötter innan hon anade något. Det gick så hastigt att hon inte hann öppna sina ögon

fort nog och därför blev hon förvandlad till en spindel. Alla världens spindlar härstammar från henne, från flickan som lät sig falla från himlen till jorden med hjälp av ett rep flätat av senor.

Sagens kvinnliga huvudperson är olik de flesta eftersom hon avstår från ett vanligt, instinktivt mänskligt liv, och det är därför som olyckan drabbar henne. Att bryta mot ett tabu eller att eftersträva något utöver det vanliga blir mycket negativt bedömt i primitiva folks berättelser. Det finns t ex en afrikansk saga, där flickan bryter mot stammens äktenskapslagar och gifter sig med en man från en annan stam. ("Der Tausendkünstler der Ebene", Afrikan. Märchen, Nr 20, Jena, 1921). Hennes man dödar av misstag sin magiska tjur med påföljd att hon och hela hennes stam går under.

Visserligen finns det helt motsatta föreställningar i andra sagor, som i "Amor och Psyke" och i "Den sjungande hoppande lärkan." (Se Kast, V.: Äkta makar, CJP 1991). Också i den senare önskar sig flickan en ovanlig äkta man. Fadern skall ut på en lång resa och frågar sina tre döttrar vad han skall taga med hem till dem. Två av dem önskar sig smycken men den tredje vill gärna ha en liten lärka. Denna är en brudgum i djurgestalt, en sorts ande. Men efter många slitningar och svårigheter blir hon mycket lycklig med honom.

Men i vår saga ledde längtan efter det annorlunda till olycka, fast det faktiskt inte måste ha slutat så. När flickan kom tillbaka till jorden öppnade hon inte sina ögon fort nog, och den bagatellen avgjorde hennes öde. Hade hon tittat upp lite tidigare kunde hon kanske ha blivit en schamankvinna med egna erfarenheter av den andra sidan och som kände månens hemligheter och kunde berätta om detta för sitt folk. Bara det obetydliga lilla felsteget att inte öppna ögonen i tid vid återkomsten till jorden ledde till det negativa slutet.

Psykologiskt sett har situationen uppstått för att hennes medvetna var för svagt för att hjälpa henne. Då blir det omedvetnas erfarenheter förgörande och inte berikande. Det finns människor som kan ha de underbaraste upplevelser i det omedvetna, också i det kollektivt omedvetna, men ett svagt jagmedvetande hindrar dem från att bli fruktbärande. Hos schizofrena personer ger inte ens de allra djupaste inre upplevelser något resultat. I det avgörande ögonblicket, då deras upplevelser skall integreras, sker ingenting.

Jag minns t ex ett samtal med en polsk-mexikansk bondkvinna på ett sjukhus i Napa Valley i Kalifornien. Hon var medelålders, såg bra ut och producerade ett märkligt arketyriskt material i det omedvetna, och till skillnad från de flesta schizofrena personer tyckte hon om att få tala om det. Hon hade ett visst maniskt drag. På en gång började hon berätta för mig hur Gud och Jesus hade sett ut, att hon varit på månen och sett himlen. Hon berättade med stark känsla men var ändå märkligt oengagerad. Hon spann vidare som en spindel, som avsöndrar en tråd och klättrar upp och ner på den. Hon hängde liksom i sitt eget garn och hörde inte hemma i människors värld. Många vill heller inte återvända till verkligheten. Ga-

pet mellan att ha varit gift med månens gud och att åter vara i verkligheten kan nämligen vara alltför stort.

En av mina kolleger berättade en gång om en fattig och eländig diversearbetare, vars mor var prostituerad och far alkoholist. Han blev sjuk och hamnade bland de svåraste fallen på ett sinnessjukhus. Min kollega behandlade honom och gjorde honom helt frisk igen. Han skulle mycket väl ha kunnat bli jordbruksarbetare igen. Men när doktorn försiktigt började tala med honom om att återvända till ett normalt liv, skrek han: "Nej, doktorn, de skall inte få tag på mig igen!" och sedan gick han tillbaka till sin gamla avdelning. Han ville inte öppna sina ögon och återvända till sitt tidigare elände. Efter det han upplevt på andra sidan lockades han inte längre av ett normalt liv.

I sagans början gifter sig flickan med ett huvud. Hos polarfolken är "huvudmänniskor" väsen som lever i havet, andar som bara består av ett huvud. Även i Afrika finns det stammar som tror på huvudmänniskor, huvuden utan kroppar, som rullar fram. Man menar att de är farliga och utnyttjar dem när man skall trola. Hos eskimåerna är de ett mäktigt folk som bor under jorden eller i havet. Man tror att de är de dödas andar, ett slags koncentrat av den döde, som bevaras i huvudet.

Flickan är alltså fascinerad av en ande, inte av en ung man. Här har vi en storartad skildring av det vi på ett torrt psykologiskt språk kallar att vara animusbesatt. Det betyder att kvinnan är associerad med en inre, andlig makt och att det inte går att nå henne eller tala till henne från mänskligt håll. Hon samtalar s a s ständigt med denna autonoma inre röst. Om man kunde iakttaga sig själv, vilket tyvärr är mycket svårt, i ett tillstånd av animusbesatthet skulle man upptäcka att man deltar i ett ständigt inre samtal. Man diskuterar sådant som man inte kan tala om med andra människor. Huvudet är en utmärkt bild för animus med dess åsikter och ständiga halvmedvetna överläggningar. Det är i regel bara åskådaren som ser att det är en psykisk process som upptar kvinnan i detta inre samtal. Det är orsaken till att sådana kvinnor inte tycks leva här och nu och alltid verkar dölja något.

I sagan blir fadern ursinnig på svärsonen, huvudet. Alla män provoceras av en animusbesatt kvinna och en friare av kött och blod skulle ha dödat huvudet. En levande man skulle inte stå ut med denna psykiska process hos kvinnan. Det visar sig ofta när en ung flicka börjar få egna idéer om livet. Fadern lyssnar på sin dotter och inser att animus, som han funnit odräglig både hos sin egen fru och andra kvinnor, håller på att växa sig stark här också. Och då slår han till.

Det är en urgammal tragedi att döttrarnas begynnande andliga utveckling väcker våldsamma reaktioner hos fäderna. Många kvinnor blir först som förlamade i sitt inre och senare i sin arbetsförmåga därför att fadern i ett olyckligt ögonblick sagt att de inte dög något till. För lite sedan berättade en femtioårig kvinna att hon, när hon var tio år, ville lära sig grekiska, men hennes far sade att hon aldrig skulle klara det. Faderliga reaktioner av den sorten är skadliga eftersom

de hämmar flickans psykiska rörlighet.

In statu nascendi (under tillväxtperioden) är animus och anima föga sympatiska. När pojkarna är i puberteten kommer erosproblemen, d v s animautvecklingen. Samtidigt intresserar de sig mindre för skolan. De ägnar sig gärna åt erotiska fantasier, de dränks av känslor, kroppsliga reaktioner och sexuella eller andra vaga förväntningar. Under den tiden kan mödrar och systrar träffa en öm punkt med sina skämt och förstöra något som är i vardande, precis som fäder kan visavi sina döttrar. Det krävs en viss eftertänksam medvetenhet hos de vuxna för att diskret överse med de olika, helt nödvändiga stadierna i denna utvecklingsprocess. När animus börjar växa är den envis och orealistisk och retar omgivningen. Tydligt irriterar den också eskimåfäder!

Sedan huvudet drivits iväg följer flickan efter det ned i havet, ned i det kollektivt

"Här har vi en storartad skildring av det vi på ett torrt psykologiskt språk kallar att vara animusbesatt. Det betyder att kvinnan är associerad med en inre, andlig makt och att det inte går att nå henne eller tala till henne från mänskligt håll."

omedvetnas djup, men därifrån blir hon bortvisad. Det beror på att hennes älskade, huvudet, blivit sårad och att det i sin tur gjort henne förtvivlad. I detta stadium är en kreativ animus så ömtålig att flickan inte kan återfå sin psykiska styrka och begär samma misstag en gång till.

Hon kan välja mellan två vägar, men missar vägen till jorden och går i stället upp till himlen, trots att huvudmannen varnar henne. Nu är det hennes egen skuld, hon har ju blivit varnad, men då säger hon: "Om du inte vill leva med mig, är det detsamma vart jag går." Det för tankarna till ett trotsigt barn. "Det är rätt åt pappa om jag förfrysar händerna. Jag har ju inte fått några vantar." Hennes trotsreaktion får henne att välja fel inre väg. Säkerligen har den omständigheten att hon föredrar sin huvudman framför en riktig man något med hennes förhållande till fadern att göra.

I en berättelse som jag kommer till senare ser man faderns ansvar tydligare. Moderns animus kunde visserligen också vara ansvarig, men då skulle förloppet ha varit ett annat. Verkan av en moders animus visar sig i Snövit och då är det en negativ moders

animus. (Jfr Birkhäuser, S., Modern i saga och verklighet, CJP, 1995).

Men är det alltid föräldrarna som bär skulden? Sedan urminnes tid har människan burit med sig ett visst mått av omedvetenhet, och detta arv har följt generation efter generation. Det hör kanske helt enkelt till det mänskliga livet. I normala fall påverkas vi inte bara av föräldrarnas medvetna personligheter, utan också av deras omedvetna. Vi får alla lida av våra föräldrars medvetna och omedvetna inställningar. Att en flicka har påverkats mer av sin fars animus och en annan mer av sin mors hänger samman med arvsanlagen. Hos det ena barnet i en familj utvecklas ett starkt faderskomplex men inte hos ett annat. Idag vet vi att en dotter som i sin ungdom fascinerats mer av faderns person än av moderns riskerar att hamma vid sidan av "det vanliga" livet och med nödvändighet tvingas till en andlig utveckling.

Till slut måste vi i alla fall själva ta ansvar för vilka vi är och med all vår kraft sätta stopp för den förbannelse som går från generation till generation. I drömmarna kan man t ex se detta när någon gör det som föräldrarna skyggat för och på så sätt befriar dem från skuld.

Jag känner en man som aldrig värjde sig för sin mors dåliga humör. I sitt äktenskap trampades han sedan under toffeln och lät alltid hustrun hållas för husfridens skull. Hans son fick till följd av detta mycket svårt att bekräfta sin manlighet. Han gifte sig med en flicka med en rätt stark animus och situationen såg ut att återupprepas. Redan under äktenskapets första månad ville hon till varje pris få sin vilja igenom. Då drömde han flera gånger att han skulle lösa sin döde fars skuld och göra vad hans far aldrig gjort. Han måste själv se till att gå en annan väg för att hans barn inte skulle få samma problem. Den som manas till medvetenhet måste lösa den förbannelse som följt generation efter generation.

Mycket av barnets reaktion beror naturligtvis på dess egna anlag. Om en far säger till sin dotter att hon aldrig klarar av att lära sig grekiska, skulle ett annat barn kunna säga: "Jag skall nog visa dig!" Det måste inte alltid gå som i det fall jag nämnt, då den förlamande faktorn var så stark att dottern inte ens efter faderns död kunde lära sig grekiska. Vad hon än försökte sig på sade en inre röst: "Det kan du inte!" Hennes egen animus hindrade en utveckling genom sin nedgörande kritik.

Flickan i vår saga når himlen genom ett håll. I eskimåstammar är det vanligt att man föreställer sig himlen som en spegelbild av jorden och som en hemvist för månens ande. Denne förkroppsligar å sin sida en annan utpräglad animusgestalt, men på ett annorlunda sätt än huvudet i havet. Han är inte en död människas ande utan stammens allmänt erkända gud, en gud som man visserligen inte visar kärlek, men som man tillber för att få jaktlycka. Han är fruktbarhetsgud och livgivare, och detta är viktigt. De flesta som forskar i myter är böjda att tro att den maskulina gudsprincipen har med psyket att göra, och att Modergudinnan är

den som ser till jordens och djurens fruktbarhet. Hos många eskimåstammar är det faktiskt också en gudinna som ger födan, t ex gudinnan Sedna. Hon lever i djupen och sörjer för att havets djur frodas. Men i detta fall har en manlig gud denna funktion. Även hos romarna var månguden hermafrodit och i den egyptiska kulturen var månguden Min en jättestor erigerad fallos. Han var fruktbartsgud för allt och alla och hans heliga djur var tjuren.

Månen är således inte alltid kvinnlig, men alltid en naturens och fruktbartshets gud, även om han bor i himlen. I de flesta mytologier är himlen maskulin och jorden feminin. I Egypten var det däremot omvänt. Geb, jordens princip, är en maskulin gud och Nut, himmelsgudinnan, en feminin. Av detta ser vi att den egyptiska kulturen är annorlunda och att det som vi kallar andligt är en konkret verklighet för dem. Särskilt tydligt visar det sig i deras begravningsriter. Som alla andra folk hoppades också egyptierna på odödlighet, men bara i Egypten har denna tanke tagit sig uttryck i kroppens bevarande genom mumifiering. Odödligheten skulle säkras genom att kroppen bevarades. Det som i andra kulturer visat sig som idéer eller visioner konkretiserades i Egypten. Detta lade redan grekerna märke till. I Egypten krävde gudarna förnyelse, därför bars deras statyer till Nilen där de tvättades och oljades in. Sådant som andra folk i allmänhet räknade till det andliga tillhörde det jordiska i Egypten. Sinne, känslor och förnimmelser var där inte något konkret utan hade en andlig betydelse, de var hjärtats impulser.

Men vad kan det då betyda om fruktbartshets principen visar sig vara maskulin och inte feminin? Det borde kanske resultera i en kompenserande passivitet gentemot naturen. För en aktiv jägare är skog och hav och djur en metafor för kvinnan. Han tränger in i naturen och får något av den. Visserligen kan det fordras både trollkraft och tur, men inträngandet i skogen ger honom en känsla av aktivitet och livfullhet. "Duet" i naturen är då ett feminint väsen. Naturen förefaller också irrationell, och liksom en kvinna uppväcker den kärlek och hat och verkar både svekfull, grym och opålitlig. Om naturen däremot är maskulin upplever sig människan inför naturen som den mottagande parten.

I denna eskimåstam ber man till månen och upp mot den kastar man slevar, en kvinnlig symbol. Människorna vill alltså få något av månen. Det verkar mindre viktigt att fara ut med en harpun i sin kajak. Det är snarare så att detta hemlighetsfulla något i naturen sänder dem fisk och renar. När en kvinna drömer om månguden visas hennes inställning till det omedvetna, hon är passiv och upplever det omedvetna som något aktivt, som något hon är utsatt för.

Berättelsen fortsätter sedan med att det blir nymåne och då får den gamla kvinnans trollkraft månen att falla i vanmakt. Hon, som kan få månen att förlora medvetandet, ser alltså ut att vara den starkare makten och flickan råkar in i kraftfältet mellan månens ande och denna kvinna. Den gamla är här välmenande medan månen är en lynnig gudom. Ur ett jungianskt perspektiv är den gamla en bild för Självet, dvs den andliga helhet som dominerar jaget.

I kvinnors omedvetna uppträder Självet ofta som en sådan vis gammal gumma medan det i mäns drömmar gestaltas som en vis gammal gubbe eller som Gud.

De kläder av tarmar som den gamla kvinnan bär kunde betyda att hon har något att göra med det animaliska och med kärlekens inre domäner, där vi tänker oss att emotioner och instinkter finns. Tarmar kan kanske också betyda att smälta, det vill säga att komma över något, och flickan kan inte komma över sina upplevelser.

Men även om man ser den gamla kvinnan som en stark, hjälpsam makt i motsats till en destruktiv animus, som mest liknar en kung Blåskägg, kan flickan inte räddas. I det avgörande ögonblicket kan hon ju inte öppna sina ögon. Hon blir en spindel, en "spinster" (eng. för ungmö), och går miste om ett mänskligt liv.

Redan tidigt kan man ana sagans olyckliga slut. Flickan tar en gång fel väg, hon går till himlen och inte till jorden och hon öppnar ögonen för sent.

Den här berättelsen kan också ses som en schamanistisk invigning. I Mircea Eliades bok "Schamanismus und Ekstasetechnik" berättas att schamaner i alla polarstammar invigs på ett

"I Egypten krävde gudarna förnyelse, därför bars deras statyer till Nilen där de tvättades och oljades in. Känslor och förnimmelser var där inte något konkret utan hade en andlig betydelse, de var hjärtats impulser."

liknande sätt. En schaman kan t ex klättra upp till himlen på ett rep och ner på samma sätt. Efter detta bär han repet som ett tecken på sina relationer med den andra sidan och andarnas värld. Fullgörandet av ritualerna ser de ur fägelperspektiv och blir invigda tack vare sina upplevelser. Polarschamanerna medger att förtryckta människor och schamaner liknar varandra, men att de senare själva kan göra sig fria från sin galenskap.

I nutida psykologisk praxis kan det också vara svårt att skilja mellan en inre kallelse och en psykos. I början av en analys kanske man inte riktigt vet om man har att göra med ett fall av psykos eller med en människa som tillfälligt är överväldigad av det omedvetna. I båda fallen kan drömmarna likna varandra mycket. Jag har fått ta del av initialdrömmar där havet hade brett ut sig över allt land, och det kunde tyda på något psykotiskt; eller att gravar öppnade sig och att lik reste sig och blev levande, och även det kunde vara psykotiskt. Vad det omedvetna säger är egentligen bara att det helt behärskar drömmaren. Men därav kan man endast dra slutsatsen att det är ett tillstånd som ser ut som en psykos men inte prompt behöver vara det. En psykos visar det sig snarare i att reaktionerna på sådana drömmar är mycket svaga eller helt saknas. Där finns en apati inför motivet. Är det fråga om något sådant, får man

inte tränga in i det omedvetna.

I början av sin analys drömde en kvinna att hon var med om den engelska drottningen Elisabeths bröllop eller kröning. Kvinnan befann sig i en underlig, medeltida stad där händelsen skulle firas och hon irrade runt på gatorna bland en upprörd människomassa. Stora läktare var uppbyggda. Det kom en lång procession med fyra svarta och fyra bruna hästar i spetsen. Sedan kom solguden, därefter drottningen, som såg ut som en gudinna, och därefter följde en massa elefanter och lejon. Drömmerskan befann sig sedan åter i folkmassan och försökte hitta en plats för att se processionen, men upptäckte att hon inte putsat skorna och att hon måste göra det. Då kom en flicka, en infantil gestalt, som avledde hennes uppmärksamhet och drömmen var slut.

I det omedvetna försiggår tydligen en stor aktivitet och det kan i sig vara antingen bra eller dåligt. Hon befinner sig i en folkmassa, ett kollektiv, och även det kan vara friskt eller sjukt. Också normala personer kan tillfälligtvis överväldigas av det omedvetna. Det är en frisk reaktion att hon behöver hitta sin plats: när hon gjort det är hon i säkerhet. Att hon inte genast finner en visar på en viss svaghet, men detta är inte heller helt hopplöst. Hon märker att hon behöver putsa skorna, en helt sund reaktion. Det är viktigt att hon intar en "ren" ståndpunkt (skorna), att hon inte ljuger, att hon tar analysen på allvar och att hon tar emot allt som kommer från hennes omedvetna. Nu leder emellertid flickan hennes tankar bort från det faktum att hon borde putsa skorna och här slutar drömmen utan någon konstruktiv lösning. Drömmen säger alltså att det hon företar sig misslyckas på grund av en barnslighet som drömmerskan tydligen inte kan ta sig ur.

Eftersom drömmen bara tycktes varna för fara eller sjukdom på ett enda ställe, beslöt jag att börja en behandling som pågick under några veckor eller månader. Men hennes infantilitet gav mig ingen ro, i drömmarna stod hon ständigt hjälplös och under inflytande av andra. Så inträffade något som ledde till ett slut på behandlingen. Hennes tidigare analytiker kom tillbaka från en utlandsvistelse och försökte locka henne till sig. Utan att tänka sig för bestämde sig kvinnan för att återuppta analysen med henne. Men hon blev inte kvar där utan sökte sig vidare till antroposofin. Därefter utvecklade hon en cancerfobi och blev en hypokondrisk homeopatpatient. Efter en tid skrev hon till mig. Hon ville gärna få arbeta vidare med mig, hon hade förstått att hon begått en dumhet och hon anklagade den andra analytikern – hon hade ju inte kunnat motstå hennes inblandning! Hon ville komma tillbaka en dag, men sedan dess har jag inte hört något mer från henne. Orsak till hennes svaga utvecklingsprocess var just hennes infantilitet. I grund och botten hade slutet på den här drömmen pekats mot det redan från första början. Trots den praktfulla synen, det kungliga bröllopet som visade sig i det omedvetna, hände ingenting i drömmerskans verkliga liv, och det just för att hon inte reagerade adekvat på de inre erbjudandena.

Allra tydligast kan man observera denna reaktionssvaghet hos en del schizofrena patienter. Typiskt för dem är att de berättar om de

hemska drömmar utan att visa känslor. Det kunde lika gärna vara fråga om en kopp frukostkaffe med småfranska och detta är ett allvarligt symptom. Jag har också observerat att man vid en latent psykos kan möta en mycket trångsynt rationalitet, som envist motsätter sig varje symbolisk tolkning. Om man inte vill släppa denna attityd, kan det ligga ångest bakom. Det krampaktiga greppet om den helt konkreta nivån kan i sådana fall vara en försvarsmekanism.

En kvinnlig bekant, som var latent psykotisk, kände sig alltid tvingad att sätta ihop sina papper med gem, därför att hon väntade sig att fönstret en dag skulle stå öppet, vinden blåsa in och skingra alla pappren. Detta var mycket betecknande för hennes tillstånd. Vinden är det omedvetnas ande, som en dag skulle kun-

na blåsa in så att hon aldrig mer kom ut ur sin förvirring. Alltså måste allt fästas ihop. Hon satt alldeles fast i en trång och begränsad inställning till allt, en klar försvarsmekanism. Den här sortens människor har ingen längtan efter äventyr, de är rädda och låsta i en torr rationalitet.

I sagans slut blir flickan till anmoder för världens alla spindlar. Spindeln är en utbredd symbol för den Stora Modern. (Se t.ex. Birkhäuser: *Modern i saga och verklighet*, CJP 1995) Å ena sidan förkroppsligar de hennes häxlika, vampyraktiga natur. Jeremias Gottleifs (ty förf 1797-1854) skildrar i sin bok *Die schwartze Spinne* mycket målande denna sida av modergudinnan. Att spinna intriger och suga ur, det är häxans väsen. Å andra sidan har spindeln också positiva drag. Ödesgu-

dinnorna som ”spinner” människors levnads- och ödestrådar är besläktade med den. I tysk dialekt kan spinnen också betyda att vara lite förryckt, så intrasslad i en fantasivärld att man är missanpassad. Det är väl vad som hänt med flickan i vår saga. Som följd av sitt faderskomplex har hon så till den grad förirrat sig in i det omedvetna att hon aldrig hittar vägen tillbaka till det mänskliga livets verklighet.

Sv övers Harriette Söderblom

Centrum för Jungiansk Psykologi AB

Edvin Adolphsons väg 4 SE-16940 Solna Tel 08-830 700